

Oświatówka od a do z

Były czasy, kiedy przy ulicy Kilińskiego 210 mieścił się kompleks produkcyjny obejmujący biurowiec, halę zdjęciową, specjalistyczną pracownię biologiczną oraz laboratorium obróbki taśmy filmowej. Wytwórnia Filmów Oświatowych to najdłużej istniejąca instytucja filmowa w Łodzi, choć dziś wszystko, co z niej zostało (archiwum, trochę sprzętu, kilka sal przystosowanych do „zajęć” filmowych i siedziba zarządu oraz kilkuosobowej załogi), mieści się w jednym baraku. Historię rozpiętą między latami 1945-2015 zapragnęli odtworzyć Michał Dondzik, Krzysztof Jajko i Emil Sowiński. Właśnie ukazał się ich „Elementarz Wytwórni Filmów Oświatowych”.

W dzień zakończenia Festiwalu Mediów autorzy „Elementarza...” spotkali się w Muzeum Kinematografii z publicznością, wśród której znaleźli się twórcy oraz pracownicy i szefowie Oświatówki. Dondzik, Jajko i Sowiński opowiadali o swoich motywacjach, metodach pracy i rozterkach podczas redagowania książki. Prezentowali też najciekawsze, a mało znane filmy, które w ciągu blisko 70 lat powstawały w WFO.

„Elementarz Wytwórni Filmów Oświatowych” to ważna książka dla refleksji nad polskim filmem oświatowym, wzbogacająca obraz historii Łodzi filmowej. O jednym i drugim pisano nie raz, jednak – zdaniem autorów – brakowało całościowego spojrzenia na dorobek i działalność instytucji tak ważnej dla polskiej kultury filmowej. Sięgnęli zatem po pomijane wcześniej materiały, jeszcze raz przejrzeni zasoby archiwów filmowych, przeprowadzili rozmowy z twórcami i pracownikami WFO, obejrzeni setki filmów, by móc spojrzeć na dzieje polskiego powojennego filmu oświatowego z nowej perspektywy.

Dotąd tę historię opowiadano poprzez filmy i ich twórców, porządkując ją wedle kryteriów gatunkowych albo wynikających ze strategii twórczych. Reszta, czyli realia produkcyjne i dystrybucyjne stanowiły w najlepszym razie wątki poboczne. Tymczasem Dondzik, Jajko i Sowiński starają się w swoim opracowaniu – co deklarują we wstępie – wykazać, że to te czynniki miały kluczowy wpływ na działalność programową wytwórni, a tym samym na rozwój polskiego filmu oświatowego. Produkcje, służące w PRL edukacji mas, traktowane były bardziej jako materiały użytkowe niż dzieła sztuki, a o ostatecznym kształcie filmu w większym stopniu decydował zleceniodawca ministerialny niż twórca.

Autorzy „Elementarza...” mają nadzieję, że ich praca przyczyni się do wypełnienia luk w polskim filmoznawstwie. Opisali strukturę organizacyjną WFO, zakres nadzoru nad wytwórnią centralnych władz kinematografii oraz takie czynniki jak logistyka i zaplecze techniczne. Ukazali pomijane dotąd etapy, a także aspekty produkcji filmu oświatowego i związane z nimi osoby redaktorów oraz konsultantów. W badaniach wykorzystali nie tylko scenariusze i scenopisy, ale również inne materiały produkcyjne (m.in. ankiety tematyczne, opracowania konsultantów, recenzje, narady komisji ustalających stopień trudności filmu, kolaudacje). Nie ignorując obrazów znanych i uznanych, wyciągnęli na światło dzienne zapomniane arcydzieła filmu dokumentalnego, oświatowe perełki, stanowiące znak czasów kurioza, a także śmiałe eksperymenty.

Opowieść o WFO podzielono na jedenaście części według określonych ram czasowych, którym nadano charakteryzujące je hasła, m.in.: „Wegetacja w cieniu planu sześcioletniego”, „Stabilizacja”, „Pomarcowy krajobraz”, „Stan powojenny i przedzawałowy”, „Reanimacja”. Na końcu każdego rozdziału znalazły się opisy filmów – zdaniem autorów – reprezentatywnych dla danego okresu. Rozdziały układają się w większe całości. Pierwsze cztery to opis procesu powstania optymalnej struktury organizacyjnej WFO. Potem punkt ciężkości przesuwa się w kierunku filmów i twórców.

Ostatnie trzy rozdziały ukazują odchodzenie WFO od działalności produkcyjnej ku archiwizacji i digitalizacji wytworzonego przez dziesięciolecia zasobu filmowego (blisko 5 tys. tytułów). W książce znalazło się też wiele archiwalnych fotografii i reprodukcji, ukazujących twórców, miejsca, realia pracy na planie filmu oświatowego, dokumenty, fotosy, plakaty i wydawnictwa.

„Elementarz...” wydała Wytwórnia Filmów Oświatowych przy wsparciu finansowym Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej.

Bogdan Sobieszek